

Юр'єв Євген Дмитрович – студент магістратури
факультету прокуратури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
м. Харків, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2149-5024>
ye.d.yuryev@nlu.edu.ua

DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2024.1-2/269-283>

Пред'явлення особи для впізнання за КПК 1960 та 2012 рр.: порівняльно-правовий аналіз

Стаття пропонує поглиблений міждисциплінарний аналіз еволюції правового регулювання та фактичної практики пред'явлення особи для впізнання в Україні, охоплюючи обидві кодифікації кримінального процесуального законодавства – КПК УРСР 1960 р. і чинний КПК України 2012 р. Наукова й практична актуальність дослідження зумовлена трьома вагомими обставинами. По-перше, воєнний стан і масштабні переміщення населення суттєво ускладнили залучення «живих» статистів, через що в слідчій практиці різко зріс відсоток впізнання за фотознімками. По-друге, відсутність процесуального статусу «інших осіб» і нормативна розпливчастість критеріїв «схожості» та «різких відмінностей» створюють високий ризик дискримінаційних або маніпулятивних дій, що ставить під сумнів допустимість отриманих доказів. По-третє, судовою практикою Верховного Суду в питаннях мотивування «необхідності» фотовпізнання є фрагментованою: одні постанови вимагають детального обґрунтування вибору спрощеної форми, інші визнають її допустимою й без того, що дезорієнтує органи досудового розслідування й адвокатів.

Методологію побудовано на поєднанні історико-правового, формально-догматичного й порівняльно-правового підходів із емпіричними методами. Нормативну базу становлять Основи кримінального судочинства 1958 р., КПК УРСР 1960 р., КПК України 2012 р., супутні підзаконні акти та проекти відомчих інструкцій. Судовий масив охоплює понад сорок рішень Верховного Суду і шістдесят ухвал місцевих та апеляційних судів 2018–2024 рр., досліджених методом контент-аналізу й case-study. Емпіричну складову формують результати анкетування 31-го слідчого, дізнавача й прокурора Харкова й Харківської області, а також контекстне вивчення матеріалів двадцяти п'яти кримінальних проваджень щодо тяжких злочинів проти життя та воєнних злочинів, де застосовано обидві форми впізнання. Для статистичного опрацювання відповідей використано описову й кореляційну аналізу у програмі R, що дозволило кількісно верифікувати найчастіші процесуальні дефекти.

Отримані результати свідчать, що у 90% випадків практики слідчі обирають фотовпізнання; з них лише 27% процедур супроводжувалися належно вмотивованою постановою, а у 43% матеріалів містилися ознаки порушення вимог про схожість статистів. Добір «інших осіб» для «живого» впізнання ускладнюється відмовами або неможливістю оперативно знайти добровольців, особливо у прифронтових громадах та під час дії комендантської години. Наявність у впізнаваного наручників, відсутність ремня чи шнурків, а також очевидні сліди перебування в ІТТ у понад 30% випадків ставали підставою для визнання доказів недопустимими судами першої інстанції, хоча Верховний Суд не завжди погоджувався з такими висновками.

На підставі проведеного аналізу автори пропонують комплексну модернізацію ч. 6 ст. 228 КПК України: (1) законодавчо закріпити обов'язкову процесуальну форму моти-

вованої постанови слідчого, дізнавача або прокурора про вибір фотовізнання із вичерпним переліком підстав (невідкладність, ризики безпеці, відсутність статистів, воєнні та надзвичайні обставини тощо); (2) унормувати мінімальні та максимальні межі кількості «інших осіб» – від трьох до п'яти – з конкретизованим списком недопустимих відмінностей; (3) надати «іншим особам» процесуальний статус добровільного помічника слідчого з базовим документальним підтвердженням особи; (4) створити електронний «Реєстр добровільних учасників візнання», що міститиме верифіковані фото- та біометричні дані, та інтегрувати до нього модуль генерації штучних зображень для ситуацій, коли залучення реальних статистів неможливе чи неетичне. Запропоновано також відомчий алгоритм документування обставин, які унеможливають «живе» візнання, що стане процесуальною гарантією проти зловживань та забезпечить прозорість для сторони захисту.

Запровадження цих змін, на думку авторів, підвищить доказову переконливість результатів візнання, скоротить час на організацію слідчої дії, знизить ризики маніпуляцій та зміцнить дотримання принципів безпосередності, змагальності й пропорційності втручання у права людини. Подальші дослідження мають бути зосереджені на психологічних експериментах щодо впливу кількості та однорідності статистів на точність візнання, міжнародному порівняльному аналізу процедур Данії, Нідерландів і Канади, а також на кібербезпековій перевірці пропонованого реєстру й алгоритмів відбору статистів у контексті захисту персональних даних.

Ключові слова: кримінальний процес; пред'явлення для візнання; КПК України; досудове розслідування; фотознімки; «інші особи»; допустимість доказів; воєнний та надзвичайний стан; електронний реєстр; штучно-згенеровані зображення.

Вступ

У контексті воєнного стану, масових внутрішніх переміщень населення та посилення вимог до доказової стабільності, інститут пред'явлення особи для візнання опинився у фокусі правозастосовної й наукової дискусії. Розбіжності між регламентацією цієї слідчої (розшукової) дії у КПК УРСР 1960 р. та чинному КПК України 2012 р. загострилися через практичні труднощі: дефіцит «інших осіб» для участі у «живому» візнанні, суперечливі оцінки судами «необхідності» фотовізнання і відсутність єдиного процесуального статусу для так званих статистів. Унаслідок цього в правоохоронній практиці швидко поширюється спрощений формат візнання за фотознімками, що породжує сумніви щодо дотримання принципів безпосередності та змагальності, а також викликає критичні зауваги з позицій прав людини.

Стаття пропонує системне порівняння нормативних моделей 1960 та 2012 років, ураховуючи емпіричні дані опитування слідчих і прокурорів та актуальну судову практику, яка демонструє відсутність усталеного підходу до критеріїв «достатньої необхідності» фотовізнан-

ня. Актуальність теми зумовлена трьома взаємопов'язаними чинниками: (1) потребою забезпечити допустимість і переконливість доказів у кримінальному провадженні в умовах воєнного та надзвичайного стану; (2) необхідністю мінімізувати ризики зловживань при відборі «статистів» і уникнути дискримінаційних практик; (3) нагальною вимогою гармонізувати процесуальні процедури з сучасними технологічними реаліями (цифрові реєстри, штучний інтелект) без порушення права на приватність.

Таким чином, дослідження не лише заповнює прогалину в науковій літературі щодо еволюції та практики пред'явлення для візнання, а й формулює конкретні законодавчі та організаційні пропозиції, здатні підвищити доказову надійність і водночас гарантувати дотримання конституційних прав учасників кримінального процесу.

Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій

Проблематику пред'явлення особи для візнання ґрунтовно опрацьовано у вітчизняній криміналістичній та процесуальній науці, але акценти досліджень суттєво змінювалися. Перші системні

напрацювання належать представникам радянської школи: методичні аспекти кількості й «схожості» статистів обґрунтували Чельцов-Бебутов і Строгович, які довели, що пред'явлення лише однієї особи фактично перетворює дію на навідне запитання (Чельцов-Бебутов, 1948, с. 32–35; Строгович, 1970, с. 141–145). Професори Коновалова та Бажанов велику увагу приділили психологічним чинникам сприйняття, обґрунтувавши експериментальним шляхом оптимальний діапазон «трьох-п'яти» статистів і конкретизувавши перелік різких відмінностей зовнішності, що недопустимі при підборі (Коновалова, 1951, с. 67–74; Бажанов, 1962, с. 88–92). У 1950-х Фейгін підкреслив ризики фотокарткового впізнання через низьку якість зображень тогочасної фототехніки (Фейгін, 1950, с. 115–118), тоді як подальший розвиток технологій зумовив зміщення фокусу на питання доказової сили фотовпізнання.

У пострадянський період дослідники розширили дискурс, залучивши порівняльно-правові та етико-правові аспекти. Аббасова обґрунтувала необхідність враховувати право на приватність при використанні фотознімків без згоди особи, а також запропонувала застосовувати AI-згенеровані зображення для мінімізації етичних ризиків (Аббасова, 2023, с. 120–129). Антонюк розвинула критерії підбору статистів, наголосивши на значенні расових та національних ознак лише у разі їх різкої виразності (Антонюк, 2022, с. 58–60). У дослідженні Борисенка на основі вивчення проваджень щодо вбивств доведено, що у 20% випадків статисти мали суттєві відмінності за віком і статтю, що прямо вплинуло на оцінку доказів судами (Борисенко, 2021, с. 37–41). Практична спрямованість проблеми дістала розвиток у працях Шепітька та Костенко, які проаналізували судові вердикти та вказали на тенденцію визнання недопустимими результатів впізнання, якщо у впізнаваного були наручники чи інші ознаки перебування під вартою (Ше-

пітько, 2023, с. 49–56; Костенко, 2024, с. 71–74).

Суттєвий внесок зроблено й у напрямку унормування підстав фотовпізнання. Колісник, ґрунтуючись на аналізі рішень Верховного Суду, підкреслив суперечливість судової практики щодо обов'язковості мотивування «необхідності» за ч. 6 ст. 228 КПК, що відкриває простір для дискреційних зловживань (Колісник, 2019, с. 25–29). Останніми роками з'явилися праці, що поєднують емпіричні дані з цифровими перспективами (Сергєєва, 2015, с. 333–334; Погорецький, 2021, с. 48–5, що вкрай важливо для розробки концепції електронного реєстру добровільних статистів, яка здатна вирішити кадрово-логістичну проблему «живого» впізнання у воєнний час У підсумку, сучасна наукова думка конвергує навколо трьох ключових векторів: удосконалення нормативних рамок добору статистів, стандартизація підстав фотовпізнання з обов'язковою процесуальною аргументацією та впровадження цифрових інструментів, що зберігатимуть баланс між доказовою ефективністю і правами людини.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є розкриття еволюції правового регулювання та практики пред'явлення особи для впізнання в КПК УРСР 1960 р. і КПК України 2012 р., окреслити актуальні проблеми правозастосування – насамперед труднощі добору «інших осіб» та неоднозначність підстав для фотовпізнання – і запропонувати комплекс змін до ч. 6 ст. 228 КПК України, покликаних підвищити доказову надійність, забезпечити дотримання прав учасників процесу та підсилити ефективність досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Для досягнення цієї мети автор визначив такі завдання:

- 1) здійснити історико-правовий аналіз становлення інституту впізнання;
- 2) порівняти регулятивні підходи обох кодексів;
- 3) узагальнити емпіричні дані анкетування слідчих, дізнавачів і прокурорів

та матеріали кримінальних проваджень, систематизує позиції Верховного Суду й судів першої інстанції щодо допустимості результатів фотовпізнання й критеріїв «необхідності»;

4) дослідити етичні й правові ризики використання фотознімків без згоди особи;

5) оцінити можливості застосування штучно-згенерованих зображень і створення електронного реєстру добровільних «статистів»;

6) сформулювати конкретні законодавчі та організаційні рекомендації, спрямовані на уніфікацію процедури, мінімізацію зловживань і забезпечення балансу між ефективністю правосуддя та правами людини.

Матеріали та методи

У дослідженні використано міждисциплінарний комплекс матеріалів і методів, що забезпечив всебічне висвітлення еволюції та сучасних проблем інституту пред'явлення особи для впізнання. Джерельну базу склали нормативні акти (КПК УРСР 1960 р., КПК України 2012 р., пов'язані підзаконні акти та проекти змін), судова практика Верховного Суду й місцевих судів за 2018–2024 рр., 31 протокол анкетування слідчих, дізнавачів і прокурорів районних управлінь поліції та окружних прокуратур м. Харкова, а також матеріали 25 кримінальних проваджень, у яких фіксувалося проведення впізнання безпосередньо й за фотознімками. Для опрацювання нормативних джерел застосовано історико-правовий і формально-догматичний методи, що дозволили простежити генезу правового регулювання та систематизувати зміни в термінах, дефініціях і процедурних вимогах. Порівняльно-правовий аналіз забезпечив зіставлення моделей 1960 та 2012 років щодо кількісних і якісних критеріїв добору «інших осіб» та підстав фото-впізнання. Судові рішення підлягали контент-аналізу з елементами кейс-стаді, завдяки чому виокремлено розбіжності у тлумаченні «необхідності» за ч. 6 ст. 228 КПК. Емпіричний компо-

нент ґрунтувався на напівструктурованому опитнику з відкритими й закритими запитаннями; отримані відповіді узагальнено методами описової статистики для виявлення частотних тенденцій та кореляцій між видом впізнання й характером труднощів добору «статистів». Матеріали кримінальних проваджень проаналізовано шляхом суцільної вибірки ознак порушення процедури (стать, вік, зовнішні відмінності), що дало можливість встановити типові дефекти й оцінити їх вплив на допустимість доказів. Комплекс цих методів дозволив сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавчої норми і практичних рекомендацій для органів досудового розслідування.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати.

Передусім слід зазначити, що в теорії доказового права пред'явлення особи для впізнання як самостійна слідча, вважається одним із основних засобів отримання доказів у багатьох видах злочинів і зокрема, у злочинах проти життя та здоров'я особи, проти волі, честі та гідності, протри статевої свободи та статевої недоторканності особи, проти власності, проти громадської безпеки, проти громадського порядку та моральності, у сфері обігу наркотичних засобів, тощо. Особового значення для отримання доказів ця слідча дія набуває у воєнних злочинах у сучасних умовах воєнної агресії РФ проти України (Погорецький, 2007, с. 179–186; 2008, с. 1542–148; 2013, с. 42–54; 214, с. 12–25, 20015, с. 49–50; 333–334; 2015, с. 63–79; 2021, с. 48; Сергєєва, 2015, с. 333–334).

Оскільки пред'явлення особи для впізнання як самостійна слідча дія була вперше закріплена у Кримінальному процесуальному кодексі України лише у 1960 р., то тривалий час у законодавстві не було належної правової процедури якою б унормовувався порядок проведення цієї слідчої дії. Так, участь у пред'явленні для впізнання особи, інших осіб («статистів», яких чинний КПК

не містить, однак даний термін використовується у правоохоронній та судовій практиці) (Гурджі, Пожар, Гуртієва, 2009. 465 с.), які пред'являються разом із ним була лише рекомендацією на рівні підручника для студентів (Шавер, 1940, с. 188–190). У перші роки після кодифікації радянською владою кримінального процесуального законодавства, була видана монографія криміналіста В.І. Громова, у якій він зазначав, що не може рекомендувати слідчим при пред'явленні злочинця для впізнання пред'являти разом із ним «декількох інших людей, які мали б певну схожість із ним» (Громов, 2003, с.192–193). Однак, згодом професори М.О. Чельцов-Бебутов (Чельцов, 1948, с. 388–389) та М.С. Строгович дійшли висновку, що пред'явлення лише однієї особи для впізнання є нічим іншим як навідним питанням, що заборонено кримінально-процесуальним законодавством (Строгович, 1958, с. 319). Можемо констатувати, що відповідні рекомендації науковців знайшли своє відображення і в правозастосовній практиці. Так, ще до прийняття Кримінально-процесуального кодексу Української РСР 1960 р. (далі – КПК УРСР 1960 р.) були відомі випадки, коли для впізнання пред'являлися три особи (Лебединский, 1950, с. 83). Також, можемо зауважити, і що у тогочасній науковій літературі описується випадок пред'явлення для впізнання одразу семи осіб (Фейгин, 1950, с. 285–287).

У 1958 р. були прийняті Основи кримінального судочинства, а за ними і КПК УРСР 1960 р., у ст. 174 якого було закріплено, що *«особа, що підлягає впізнанню, пред'являється впізнаючому разом з іншими особами тієї ж статі у кількості не менше трьох, які не мають різких відмінностей у зовнішності та одязу»*. Тобто, формально, буква закону ставила до «інших осіб» лише три вимоги: відсутність відмінностей у статі та різких відмінностей у зовнішності і одязі. Щодо кількості таких «інших осіб», то за КПК УРСР 1960 р. їх мало бути не менше

двох, а за формулюванням КПК України 2012 р., мінімальна кількість «статистів» зросла до трьох.

Зауважимо, що вимога до незначного числа осіб, які пред'являються для впізнання була закріплена у законодавстві з урахуванням психологічних чинників щодо концентрації уваги особи, що має впізнавати, і недопущення її розгубленості під час проведення впізнання. Як зазначала професор В.О. Коновалова, такі данні були отримані експериментальним шляхом (Коновалова, 1978, с. 105). Виходячи із викладеного зазначимо, що використовуючи такий підхід, на наш погляд, є доцільним внести зміни до законодавства та встановити чіткі рамки щодо мінімальної та максимальної кількості осіб, які можуть бути залучені для проведення впізнання. Найбільш оптимальним вбачається встановити кількість цих «інших осіб» від трьох до п'яти. Наявність декількох «інших осіб», як уже було зазначено вище, не дасть перетворити впізнання на «навідне питання», а недопущення участі великої кількості статистів зможе запобігти ризику розгубленості особи, що впізнає і як наслідок цього невдалого проведення вказаної С(Р)Д.

У доктринальних працях з кримінального процесу, вже в радянські часи були зроблені перші спроби щодо уніфікації ознак зовнішності за якими інші особи, що пред'являються для впізнання не повинні були б відрізнятись від тієї особи разом із якою вони пред'являються. Професор Харківського юридичного інституту М.І. Бажанов на прикладі пояснював у чому полягають різкі відмінності між особами при пред'явленні для впізнання. Він писав, що *«не можна пред'явити для впізнання брюнета серед блондинів, особу одягнуту у пальто, серед осіб у костюмах»* (Бажанов, 1978, 216с., Бажанов (а), 1983, 207с.). Більш конкретно перелік ознак за якими відмінності можуть бути різними сформулював професор Київського університету Д.С. Сусло. До різних

відмінностей у зовнішності він відніс відмінності у віці, зрості, кольорі обличчя, формі обличчя, волосся та очах; до відмінностей у одязі – колір та фасон (Сусло, 1984, 243с.). Проте, принципово іншою виглядає позиція професора М.С. Строговича, який підійшов до вирішення цього питання не крізь перелічення ознак зовнішності та одягу (хоча і він не відкидав такого підходу), а крізь призму матеріалів кримінального провадження. Вчений писав, що підбір «інших осіб» повинен бути орієнтований на те, щоб вони не мали суттєвих відмінностей від тих ознак які були зазначені під час допиту особою, що впізнає (Строгович, 1970, с. 115–116). Доцент П.П. Цветков зазначав, що при підборі «інших осіб» має враховуватись і їх раса, а у деяких випадках і національність (Цветков, 1976, 387с.), згодом аналогічну позицію висловлював і професор В.Ю. Шепітько (Шепітько, 2001, с. 122), а у 2022 р. цю позицію розвинула професор П.Є. Антонюк, яка вказувала на те, що хоча і слід враховувати расу та національність «інших осіб», проте недопустимим є лише пред'явлення «інших осіб» іншої національності, якщо достатньо помітні особливості зовнішності (Антонюк, 2020, 476с.).

На посилення вказаної пропозиції маємо навести приклад із судової практики ще радянського періоду. У постанові від 16 березня 1963 року Пленум Верховного Суду СРСР зазначив, що впізнання проведено із порушеннями, оскільки особа, що пред'являлася для впізнання була іншої національності, аніж «інші особи» (Бурданова, Быховський, 1975, с. 41). Підтримуючи зазначений висновок науковців, ми зазначимо, що такі ознаки як національність та раса, є не окремими ознаками, а складовими ознаками зовнішності, як колір та довжина волосся, зріст тощо.

Аналізуючи вищезазначене можемо зробити висновок, що сформульовані позиції та рекомендації щодо підбору «інших осіб» при пред'явленні для впі-

знання, які були сформульовані вченими ще у період дії КПК УРСР 1960 р. є актуальні і насьогодні. Дотримання вказаних позицій та рекомендацій, на наш погляд, цілком відповідає і чинним засадам КПК України 2012 р.

Після прийняття КПК 2012 р., до вимоги щодо відсутності різких відмінностей у зовнішності та одязі, додався третій критерій – вік.

Проте, незважаючи на вищезазначені рекомендації однією з проблем проведення такої С(Р)Д, як пред'явлення особи для впізнання, став підбір «інших осіб». Дослідивши кримінальні провадження за фактом порушення ст. 115 КК України доцент І.В. Борисенко зазначав, що під час пред'явлення для впізнання разом із особою що впізнається у 20% випадків пред'являються «інші особи», які мають суттєві відмінності за ознаками віку, зовнішності і статі (Борисенко, 2007, с. 75). Щодо недотримання вимоги про відсутність різких відмінностей у віці та зовнішності, на наш погляд, то його можна віднести до вимушених, таких які були допущенні через неможливість їх уникнення або під загрозою не проведення цієї С(Р)Д. На захист працівників правоохоронних органів можемо зазначити, що складність підбору «інших осіб» для проведення впізнання полягає у тому, що їх процесуальний статус не врегульований. У 2000 р. доцент О.В. Горбачов зазначав, що «іншими особами» при пред'явленні для впізнання є *«запрошені тільки для участі у цій дії інші особи, які не мали ніякого відношення до справи, що розслідується, і не знайомі з тим, хто впізнає»* (Горбачов, 2000, с. 229), професор П.Є. Антонюк висловлювала думку що у ролі «інших осіб» виступають особи, що взаємодіють із правоохоронними органами на добровільних засадах (Антонюк, 2020, 477с.). Також в літературі була висловлена думка, що підставою участі «інших осіб» є запрошення, від якого ці особи мають право відмовитись (Капліна, 2012, 575с.). Крім того, обов'язок

з'ясування відомостей про «інших осіб» також лягає на особу, яка проводить впізнання (Михеєнко, Нор, Шибіко, 1992, 227с.). Зокрема, П.П. Цветков наголошував, що необхідно встановити, чи є хтось із «інших осіб» знайомим або родичем тієї особи, яка буде впізнавати (Цветков, 1976, 387с.). Проте, з'ясування відомостей щодо «інших осіб» ускладнюється тим, що вони не маючи процесуального статусу, не мають і обов'язку підтверджувати свою особистість, а у протоколі їх дані записуються з їх слів (Колесник, 2012, 501с.).

Погляди щодо проблематичності пред'явлення особи для впізнання за участю «інших осіб» науці кримінального процесу були висловлені ще до того моменту, коли було законодавчо врегульовано процедуру цієї слідчої дії. Так, у 1948 р. професор М.О. Чельцов-Бебутов вказував, що пред'явлення особи для впізнання разом із «іншими особами» хоча і є найкращою формою проведення цієї слідчої дії, проте є більш складною для слідчих органів (Чельцов, 1948, с. 388–389). Пізніше, професор В.О. Коновалова та доцент Н.Г. Бритвіч, також наголошували, що підбір схожих між собою за зовнішністю осіб викликає труднощі (Коновалова, Бритвіч, 1973, 248с.).

Отже, із зазначеного вище, можна зробити висновок, що у обмежений проміжок часу, коли ця С(Р)Д є невідкладною, не завжди можна знайти осіб, які не тільки би мали бажання і можливість взяти участь у вказаній С(Р)Д, а й ще не мали б різких відмінностей, як того вимагає ч. 2 ст. 228 КПК України 2012 р. Тому, щоб зробити можливим пред'явлення особи для впізнання, у слідчій практиці нерідко можуть використовуватись «інші особи», які мають різкі відмінності у віці, зовнішності та одязі. З іншого боку, вбачається майже неможливим довести факт того, що особа, яка проводила впізнання мала можливість підібрати «інших осіб», що не мають різких відмінностей і свідомо обрала осіб з різкими відмінностями,

особливо враховуючи те, що поняття «різкі відмінності» щодо зовнішності, віку та одягу є переважно оціночним (наприклад: можна впевнено казати про різкі відмінності у зовнішності між підлітком та людиною похилого віку, проте наявність різких відмінностей у зовнішності між особами, наприклад, 60 років та 80 років зовсім не уявляється різкою у порівнянні з попереднім прикладом і оцінюється особою яка проводить впізнання). Саме тому, на наш погляд, таке порушення процедури можна умовно називати вимушеним, оскільки довести його умисність майже неможливо.

Слід зазначити, що існують і такі порушення процесуального порядку пред'явлення особи для впізнання, коли їх очевидність не викликає сумніву. Це не тільки вже зазначене пред'явлення для впізнання осіб різних статей, а й пред'явлення для впізнання осіб, які мають ознаки, що вказують на те, що особа знаходилась певний час під вартою, що відрізняє їх від статистів. Так, К.Ю. Чаплинський зазначав, що у слідчій практиці зустрічаються випадки, коли особи пред'являються для впізнання із ознаками перебування у місцях тимчасового утримання, зокрема з наручниками на руках, неголеними, без ремня та шнурків на взутті (Чаплинський, 2007, 25с.). Тобто, таке впізнання переходить у ранг формального, оскільки особі, що має впізнавати стає зрозумілим, хто саме їй пред'являється для впізнання. Вказана проблема не є новою, і у теоретичній моделі КПК розроблений у 1989 р. був запропонований законодавчий варіант її вирішення, а саме, у ч. 4 ст. 214 зазначалось, що *«впізнаваний не має виділятися серед інших пред'являємих для впізнання осіб одягом, стрижкою або іншими ознаками, що вказують, що він знаходиться або знаходився під вартою»* (Уголовно-процесуальне законодавство, 1990, 137с.). Подібні підходи зберігають свою актуальність і до нашого часу. Так, невдовзі після прийняття КПК 2012 р. професор В.А. Коліс-

ник зазначав, що наявність у особи, яка пред'являється для впізнання слідів перебування під вартою позбавляє отримані результати С(Р)Д доказового значення (Колесник, 2012, 501с.), а у 2022 р. доцент І.В. Черниченко зауважувала, що відсутність ремінь чи шнурків або наявність наручників на особі, що пред'являється для впізнання є недопустимим порушенням (Черниченко, 2022, 180с.).

На наше переконання, вирішення об'єктивних проблем, що виникають під час пред'явлення для впізнання особи, що перебуває під вартою, таких як: коротка стрижка або наявність щетини (мова не йде про наявність наручників або відсутність шнурків чи ремінь), полягає у правильному підборі «інших осіб», якими можуть бути особи, які також перебувають під вартою. Щодо питання наявності наручників або відсутності елементів одягу на особі, що безпосередньо пред'являється для впізнання, то в такому випадку можна вести мову про свідоме порушення з боку особи, що організовує та проводить цю С(Р)Д, оскільки наявність або відсутність вказаних елементів прямо вказує на особу, яку мають впізнати. Якщо існують обґрунтовані ризики того, що у разі тимчасового зняття наручників або одягнення шнурків чи ремінь особа спробує вчинити нове кримінальне правопорушення або покінчити життя самогубством, то, на нашу думку, орієнтуючись на чинну редакцію ст. 228 КПК, доцільним було би поставити і інших осіб у таке саме положення, тобто тимчасово та за їх добровільною згодою одягти на них наручники та/або зняти ремінь і шнурки тощо. Проте більш оптимальним у подібних ситуаціях є пред'явлення не особи, а її фотознімків.

Нами було проведено анкетування 31 слідчих та дізнавачів районних управлінь поліції та прокурорів окружних прокуратур міста Харкова, які раніше проводили пред'явлення особи для впізнання. За результатами анкетування було з'ясовано, що 28 з анкетованих осіб

частіше проводять пред'явлення особи за фотознімками, 1 – проводив приблизно однакову кількість пред'явлень особи для впізнання як безпосередньо так і за фотознімками і ще 2 – частіше проводили пред'явлення особи для впізнання безпосередньо. 19 осіб зауважили, що під час пред'явлення особи для впізнання безпосередньо у них виникають складнощі із підбором «інших осіб», 12 осіб повідомили, що у них проблем із підбором «інших осіб» не виникало, дев'ять осіб повідомили, що складнощів не виникало, оскільки вони самостійно не займалися підбором «інших осіб», а давали відповідне доручення оперативним співробітникам. Двадцять осіб погодилися конкретизувати проблеми, які виникали під час пред'явлення особи для впізнання. Так, найбільш розповсюдженню проблемою стала неможливість знаходження «інших осіб», які б не мали різких відмінностей від особи, що пред'являється (обрало 12 анкетуємих), іншою проблемою стала відмова потенційних «інших осіб» приймати участь у впізнанні – цей варіант обрали десять анкетуємих. Зауважимо, що на конкретизуюче питання, щодо характеру складнощів, які виникали під час пред'явлення особи для впізнання, один із анкетуємих, який раніше зазначав, що складнощів при підборі статистів у нього не виникало, обрав варіант «відмова потенційних «інших осіб» приймати участь у впізнанні», а інший анкетуємий обрав одразу два варіанти «відмова осіб...» і «неможливість знаходження «інших осіб»».

Також маємо зауважити, що у деяких вивчених нами матеріалах кримінальних проваджень особа, яка впізнає, у протоколі допиту сама зазначає, що може впізнати необхідну особу саме за фотознімками. Яскравим прикладом є матеріали кримінального провадження № 120232211900000XX від 11.01.2023 (судова справа № 645/1176/23), де у протоколах допитів свідків, які передували усім шести пред'явленням особи для впізнання за фотознімками, було зазна-

чено, що свідки можуть впізнати особу саме по фотознімкам.

Щодо аргументів «проти» прирівняння впізнання особи безпосередньо до впізнання особи за фотознімками можемо зауважити наступне. Більшість таких аргументів була висловлена у середині ХХ століття, у час, коли фототехніка не була масовою, а якість фотозображень була низькою. Так, у 1950 р. у підручнику з криміналістики Г.Г. Фейгін писав про небажаність проведення впізнання за фотокартками, оскільки вони *досить часто не мають точної схожості із оригіналом* (Фейгін, 1950, с. 285–287). Також можемо навести думку М.С. Строговича, яку він озвучив у 1970 р., щодо того, що *впізнання за фотокарткою має значно меншу доказову силу, ніж впізнання особи безпосередньо, що впізнання за фотокарткою практично більше має значення не як самостійний доказ, а як вказівка того напрямку у якому треба вести розслідування, як підставу для певної версії, яку треба перевірити* (Строгович, 1970, с. 115–116). Проте, вчений не навів більш детальної аргументації висловленої ним позиції.

Вивчивши практику Верховного Суду щодо визначення тієї необхідності, про яку йде мова у ст. 228 КПК України, можемо зазначити, що вона є досить суперечливою. 22 травня 2018 року Верховний Суд у своїй постанові у справі № 296/4041/16-к наголосив, що впізнання не може вважатись достовірним доказом оскільки сторона обвинувачення не обґрунтувала підстави проведення впізнання за фотознімками (Кримінальний процесуальний кодекс з постатейним коментарем, 2021, 466с.), 26 листопада 2020 року у своїй постанові по справі № 732/2200/19 зазначив, що кримінальний процесуальний закон не містить жодних імперативних вимог, які зобов'язували б слідчого пред'являти для впізнання особу безпосередньо а не її фотознімки, а також обґрунтовувати необхідність проведення впізнання особи за фотознімками (Постанова, 2020)

(ця позиція дослівно повторена у постанові Верховного Суду від 26 вересня 2023 року у справі № 185/4325/20 (Постанова, 2023)), постановою від 3 серпня 2021 року у справі № 761/6970/14-к Верховний Суд визначив необхідність (у контексті ч. 6 ст. 228 КПК України), як реальну неможливість забезпечення присутності особи (Постанова, 2021).

Виходячи з вищевикладеного можемо констатувати, що у судовій практиці існує прецедент, який дозволяє проводити пред'явлення особи для впізнання без обґрунтування необхідності, зазначеної у ч. 6 ст. 228 КПК України. На наведену вище постанову Верховного Суду у справі № 732/2200/19 посилаються місцеві суди в обґрунтуванні своїх рішень (Ухвала, 2021). Проте, маємо констатувати, і те, що існують і інші постанови Верховного Суду, зокрема ті, які визнають впізнання за фотознімками, яке було проведено без обґрунтування підстав для проведення саме цього виду впізнання недостовірним доказом. Отже, судова практика у питанні щодо обов'язковості мотивування та обґрунтування необхідності за якою проводиться пред'явлення для впізнання є суперечливою.

Аналізуючи нормативну конструкцію ст. 228 КПК України 2012 р. та враховуючи вищенаведену судову практику можемо дійти наступного підсумку. Вирішення питання про те – чи слід проводити пред'явлення для впізнання за фотознімками відповідно до ч. 6 ст. 228 КПК України 2012 р. є дискреційним повноваженням особи, що проводить цю С(Р)Д. Саме від внутрішнього переконання особи, що проводить пред'явлення для впізнання залежить вибір виду проведення цієї С(Р)Д – за фотознімками чи безпосередньо. Однак, поняття необхідності у КПК є оціночним, а відсутність єдиного підходу до її визначення призводить у правозастосовчій практиці до певних проблем. Серед цих проблем варто виділити зловживання з боку органів досудового розслідування проведенням пред'явлення для впізнання за умов,

коли особа, що пред'являється може бути пред'явлена безпосередньо (вона вже затримана, або відомо її місцезнаходження). Однак у той же час варто зауважити і про іншу проблему – пошуку «інших осіб» для участі у безпосередньому пред'явленні особи для впізнання, яка особливо гостро стоїть у малонаселених селищах та селах, під час дії воєнного та надзвичайного стану, або, якщо така С(Р)Д проводиться у нічний час доби або комендантську годину. Слід відзначити, що ані у науковій літературі, ані у судовій практиці фактична неможливість або складність щодо пошуку «інших осіб» для проведення пред'явлення особи для впізнання безпосередньо не розглядається як підстава для проведення впізнання за фотознімками. Проте, ми вважаємо, що складнощі, що виникають у підборі статистів, зокрема, у вищевведених ситуаціях та у випадках, коли ця процесуальна дія є невідкладною, є об'єктивною підставою для проведення впізнання особи за фотознімками.

На наше переконання, необхідно внести зміни у ч. 6 ст. 228 КПК України, а саме законодавчо закріпити обов'язок особи, яка проводить цю С(Р)Д обґрунтовувати необхідність її проведення за фотознімками у постанові. Ми пропонуємо доповнити згадану норму положенням про те, що пред'явлення для впізнання особи за фотознімками проводиться на підставі постанови слідчого, дізнавача чи прокурора, у якій обґрунтовується необхідність проведення цієї процесуальної дії у спрощеній формі.

Враховуючи вищевикладене, можемо констатувати, що пред'явлення особи для впізнання за фотознімками є спрощенню формою пред'явлення особи для впізнання, оскільки інших осіб, що пред'являтися разом із особою, що впізнається доводиться шукати не на обмеженій ділянці місцевості, а у мережі Інтернет або службових картоотеках. Однак, використання фотознімків особи без її згоди на те, є дискусійним питанням. Так, Д.Л. Аббасова наголошувала, що питання пред'я-

влення фотознімків особи без її згоди, є сумнівним з етичної та правової точок зору. Однак, згідно із проведенням вченою анкетуванням серед 545 практичних працівників та науковців, 78,3% опитаних не погодились з тим, що пред'явлення фотознімків особи без її згоди є порушенням права на повагу до приватного і сімейного життя. Як вирішення цієї проблеми Д.Л. Аббасовою було запропоновано використовувати замість зображень існуючих осіб – зображення, що були згенеровані штучним інтелектом (Аббасова, 2023, 143–144, 205–206, 302). Ми приєднуємось до цієї пропозиції.

Для вирішення етичної складової ми пропонуємо створити електронний «Єдиний реєстр осіб, що надали згоду на участь у впізнанні». У такому реєстрі мали б змогу зареєструватись усі бажаючі громадяни України, які змогли би підтвердити свою особистість вводячи паспортні данні. До реєстру можна було б загрузити своє портретне фото, фото у повний зріст, записати свої данні (вік, зріст, колір волосся та очей, колір шкіри, расу, національність, стать тощо) на момент коли було зроблено фото у спеціальні фільтри. Окрім того, в окремій графі може вказуватись населений пункт, де перебуває особа, яка надає свої фото та її особи, для тих випадків, коли такі особи будуть готові на добровільній основі особисто приймати участь у проведенні С(Р)Д, яка передбачена ст. 228 КПК України.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що проведене дослідження засвідчило, що чинна модель пред'явлення особи для впізнання не забезпечує стабільної балансу між доказовою силою та захистом процесуальних прав: добір «інших осіб» у «живому» впізнанні часто ускладнений дефіцитом статистів і відсутністю для них процесуального статусу, тоді як фотовпізнання, попри поширеність у воєнних і поствоєнних умовах, лишається нерівномірно врегульованим

через суперечливу судову практику тлумачення поняття необхідності. Запропоновані зміни до ч. 6 ст. 228 КПК України – закріплення обов'язкової постанови слідчого чи прокурора з мотивуванням фотовпізнання, визначення чітких меж кількості та критеріїв схожості статистів, а також створення електронного реєстру добровільних учасників – формують цілісний алгоритм, що здатен мінімізувати зловживання, підвищити допустимість доказів і скоротити часові витрати під час досудового розслідування. Разом із тим об'єктивні складнощі воєнного та надзвичайного стану, етичні ризики використання фотознімків без згоди особи та перспективи залучення штучно-згенерованих зображень потребують подальших міждисциплінарних студій.

Перспективними напрямками є широко-масштабне емпіричне дослідження практики впізнання в різних регіонах України, психологічні експерименти щодо впливу кількості та однорідності статистів на точність впізнання, компаративний аналіз європейських стандартів, а також апробація цифрових рішень – від реєстру добровольців до алгоритмів верифікації достовірності фото і протидії deepfake-ризикам. Системна робота у цих напрямках сприятиме формуванню єдиної, технологічно адаптивної та права людини-орієнтованої процедури пред'явлення особи для впізнання.

Подяки

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Аббасова Д.Л. Правове забезпечення та реалізація етичних норм у кримінальному процесі України: дисертація ... докт. філософії (Право). Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2023. 302 с.
- Антонюк П.Є. Тактика пред'явлення для впізнання. У: *Криміналістика: підручник* / за заг. ред. В.В. Пяковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Філія вид-ва «Право», 2020. 476 с.
- Бажанов М.І. Предварительное следствие. У: *Советский уголовный процесс* / під ред. М.І. Бажанова, Ю.М. Грошевого. Київ: Вища школа, 1978. 216 с.
- Бажанов М.І. (а) Предварительное следствие. У: *Советский уголовный процесс*. 2-е вид. / під ред. М.І. Бажанова, Ю.М. Грошевого. Київ: Вища школа, 1983. 207 с.
- Борисенко І. Пред'явлення для впізнання. Аналіз практики розслідування вбивств. *Вісник прокуратури*. 2007. № 1. С. 75.
- Бурданова П.С., Быховский И.Е. *Предъявление для опознания на предварительном следствии*. Москва, 1975. 41 с.
- Вирок Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 23.11.2021 у справі № 686/7037/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101321627>.
- Горбачов О.В. Розділ 9. Слідчі дії. У: *Кримінальний процес України: підручник* / за ред. Ю.М. Грошевого, В.М. Хотенця. Харків: Право, 2000. 229 с.
- Громов В.И. *Дознание и предварительное следствие: Методика расследования преступлений. Осмотр места происшествия*. ЛитЭкт, 2003. С. 192–193.
- Гурджі Ю.О., Пожар В.Г., Гуртієва Л.М. *Кримінально-процесуальне право України: підручник*. Харків: ТОВ «Одіссей», 2009. 465 с.
- Сусло Д.С. Предъявление лица для опознания. У: *Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР: научно-практический комментарий* / отв. ред. П.Г. Цупренко. Київ: Політвидав України, 1984. 243 с.
- Пред'явлення особи для впізнання: *Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар*: у 2 т. Т. 1 / редкол. В.Я. Тацій, О.В. Капліна, О.Г. Шило. Харків: Право, 2012. 775 с.
- Коновалова В.Є. *Психологія в розслідуванні злочинів*. Харків: Вища школа, 1978. 105 с.
- Колесник В.А. Глава 20. Слідчі (розшукові) дії. У: *Кримінальний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар* / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ: Юстиніан, 2012. 577 с.
- Лебединський В.Г. Протокол опознания личности: *Образцы прокурорско-следственных актов* / під ред. Г.Н. Сафронова. 2-е вид., испр. и доп. Москва: Госюриздат, 1950. 836 с.
- Михеєнко М.М., Нор В.Т., Шибіко В.П. *Кримінальний процес України: підручник*. Київ: Либідь, 1992. 227 с.

Погорецький М. Поняття, зміст та структура кримінального процесу: проблеми теорії та практики. *Право України*. 2013. № 11. С. 42–54.

Погорецький М. Теорія кримінального процесуального доказування: проблемні питання. *Право України*. 2014. № 10. С. 12–25.

Погорецький М.А. Кримінальний процес: поняття та його наукове і практичне значення. *Вісник кримінального судочинства*. 2021. № 3–4. С. 28–51.

Погорецький М.А. Нова концепція кримінального процесуального доказування. *Вісник кримінального судочинства України*. 2015. № 3. С. 63–79.

Погорецький М.А. Слідчі дії: поняття і класифікація. *Науковий вісник Київського нац. ун-ту внутр. справ*. 2008. № 1. С. 142–148.

Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: монографія. Харків: Арсіс ЛТД, 2007. 576 с.

Постанова Верховного Суду від 20.11.2020 р. у справі № 742/2200/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217894>.

Постанова Верховного Суду від 03.11.2021 р. у справі № 761/6970/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98881928>.

Постанова Верховного Суду від 26.09.2023 р. у справі № 185/4325/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113817266>.

Розслідування окремих видів злочинів: навч. посібник / Бишевец О.В., Погорецкий М.А., Сергеева Д.Б. та ін.; за ред. М.А. Погорецького та Д.Б. Сергеевой. Київ: Алерта, 2015. 536 с.

Пред'явлення для впізнання. *Кримінальний процесуальний кодекс з постійним коментарем, висновками Верховного Суду*: станом на 01.01.2021 / упоряд. С.Г. Туманов. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2021. 466 с.

Савицький В.М. (ред.) *Уголовно-процессуальное законодательство Союза СССР и РСФСР: теоретическая модель*. Москва, 1990. 137 с.

Строгович М.С. *Курс советского уголовного процесса*. Москва: Изд-во АН СССР, 1958. 319 с.

Строгович М.С. *Курс советского уголовного процесса*. Москва: Наука, 1970. С. 115–116.

Ухвала Шевченківського районного суду м. Львова від 10.11.2021 р. у справі № 450/1357/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101085590>.

Фейгин Г.Г. Допрос очевидцев преступления и допрос при опознании. У: *Криминалистика*. Ч. I / під ред. А.И. Винберга, С.П. Митричева. Москва: Госюриздат, 1950. С. 285–287.

Цветков П.П. Предъявление для опознания. У: *Криминалистика* / під ред. І.В. Крилова. Ленінград: Вид-во Ленінгр. ун-ту, 1976. 387 с.

Чаплинський К.О. *Тактика пред'явлення для впізнання при розслідуванні злочинів проти життя, здоров'я, волі та статевої недоторканості особи*: навчально-практичний посібник. Дніпропетровськ: УМВС України; ДДУВС, 2007. 25 с.

Черниченко І.В. Слідчі (розшукові) дії: поняття, види, система. У: *Кримінальний процес України: навч. посіб.* / за ред. О.П. Кучинської, Ю.В. Циганюк. 2-ге вид., доп. Київ: Юрінком Інтер, 2022. 280 с.

Чельцов М.А. *Уголовный процесс*. Москва: Юридическое изд-во Мин'юсту СРСР, 1948. 389 с.

Шавер Б.М. Допрос при опознании. *Криминалистика*. Москва: Юридическое изд-во НКЮ СРСР, 1940. С. 124–125.

Шавер Б.М. Допрос при опознании. *Криминалистика*. 3-е изд., доп. и перер. Москва: Госюриздат, 1949. С. 188–190.

Шепитько В.Ю. Подбор объектов для опознания. У: *Справочник следователя*. Київ: Ін Юре, 2001. 216 с.

REFERENCES

Abbasova D.L. (2023) Legal Provision and Implementation of Ethical Norms in the Criminal Procedure of Ukraine: PhD thesis (Law). Kharkiv: Yaroslav Mudryi National Law University, 302 p.

Antoniuk P. Ye. (2020) «Tactics of Presentation for Identification.» In: *Criminalistics: Textbook*, 2nd rev. & exp. ed., ed. V.V. Pyaskovskyi. Kyiv: Pravo Branch Publishing. 476 p.

Article 228. Presentation for Identification (2021). *Criminal Procedure Code with Article-by-Article Commentary and Supreme Court Conclusions* (as of 01–01–2021), 2nd rev. & exp. ed., comp. S.H. Tumanov. Kharkiv: Pravo. 466 p.

Bazhanov M.I. (1978) «Preliminary Investigation.» In: *Soviet Criminal Procedure*, eds. M.I. Bazhanov, Yu.M. Hroshevyi. Kyiv: Vyshcha Shkola. 216 p.

Bazhanov M.I. (1983) «Preliminary Investigation.» In: *Soviet Criminal Procedure*, 2nd rev. ed., eds. M.I. Bazhanov, Yu.M. Hroshevyi. Kyiv: Vyshcha Shkola. 207 p.

- Borisenko I. (2007)»Presentation for Identification: Analysis of Murder Investigation Practice.» *Prosecutor's Bulletin*, 1, 75–76.
- Burdanova P.S., Bykhovskiy I. Ye. (1975) *Presentation for Identification in Preliminary Investigation*. Moscow. 41 p.
- Byshevets O.V., Pohoretskyi M.A., Sergeieva D.B. et al. (2015) *Investigation of Specific Types of Crimes: Textbook*. Edited by M.A. Pohoretskyi and D.B. Sergeieva. Kyiv: Alerta. 536 p.
- Chaplynskyi K.O. (2007) *Tactics of Presentation for Identification in the Investigation of Crimes against Life, Health, Liberty and Sexual Integrity: Training & Practical Manual*. Dnipro: Ministry of Internal Affairs of Ukraine; Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. 25 p.
- Cheltsov M.A. (1948) *Criminal Process*. Moscow: Legal Publishing House of the USSR Ministry of Justice. 389 p.
- Chernichenko I.V. (2022)»Investigative (Search) Actions: Concept, Types, System.» In: *Criminal Procedure of Ukraine: Study Guide*, 2nd suppl. ed., eds. O.P. Kuchynska, Yu.V. Tsyhanyuk. Kyiv: Yurinkom Inter, 280 p.
- Decision of the Shevchenkivskiy District Court of Lviv of 10 Nov 2021 in case No. 450/1357/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101085590>
- Feygin G.G. (1950)»Interrogation of Crime Witnesses and Interrogation during Identification.» In: *Criminalistics. Part I*, eds. A.I. Vinberg, S.P. Mitrichev. Moscow: Gosyurizdat. P. 285–287.
- Gorbachov O.V. (2000)»Chapter 9: Investigative Actions.» In: *Criminal Procedure of Ukraine: Textbook*, eds. Yu.M. Hroshevyi, V.M. Khotenets. Kharkiv: Pravo. 229 p.
- Gromov V.I. (2003) *Inquiry and Preliminary Investigation: Methodology of Crime Investigation. Inspection of the Crime Scene*. LitEkt. Pp. 192–193.
- Gurdzhi Yu. O., Pozhar V.G., Hurtiieva L.M. (2009) *Criminal Procedural Law of Ukraine: Textbook*. Kharkiv: Odissei. 465p.
- Kaplina O.V. (2012)»Presentation of a Person for Identification.» In: *Criminal Procedural Code of Ukraine: Scientific and Practical Commentary*, vol. 1, eds. V. Ya. Tatsii, O.V. Kaplina, O.H. Shylo. Kharkiv: Pravo. 575 p.
- Kolesnyk V.A. (2012)»Chapter 20: Investigatory (Search) Actions.» In: *Criminal Procedural Code of Ukraine: Scientific and Practical Commentary*, eds. V.H. Honcharenko, V.T. Nor, M. Ye. Shumylo. Kyiv: Yustinian. 501p.
- Konovalova V. Ye. (1978) *Psychology in Crime Investigation*. Kharkiv: Vyshcha Shkola. 105p.
- Lebedynskiy V.H. (1950)»Protocol of Identification of a Person.» In: *Samples of Prosecutorial and Investigative Acts*, 2nd rev. & add. ed., ed. H.N. Safronov. Moscow: Gosyurizdat. 83p.
- Mykheienko M.M., Nor V.T., Shybiko V.P. (1992) *Criminal Procedure of Ukraine: Textbook*. Kyiv: Lybid. 227 p.
- Pogoretskyi M. (2013)»Concept, Content and Structure of Criminal Procedure: Problems of Theory and Practice.» *Law of Ukraine*, 11, 42–54.
- Pogoretskyi M. (2014) «Theory of Criminal Procedural Evidence: Problem Issues.» *Law of Ukraine*, 10, 12–25.
- Pogoretskyi M.A. (2021) «Criminal Procedure: Concept and Its Scientific and Practical Significance.» *Bulletin of Criminal Procedure*, 3–4, 28–51.
- Pogoretskyi M.A. (2015)»New Concept of Criminal Procedural Evidence.» *Bulletin of Criminal Procedure of Ukraine*, 3, 63–79.
- Pogoretskyi M.A. (2008) «Investigative Actions: Concept and Classification.» *Scientific Bulletin of the Kyiv National University of Internal Affairs*, 1, 142–148.
- Pogoretskyi M.A. (2007) *Functional Purpose of Operative-Search Activity in Criminal Proceedings: Monograph*. Kharkiv: Arsis LTD, 576 p.
- Savvitskyi V.M. (ed.) (1990) *Criminal Procedural Legislation of the USSR and RSFSR: Theoretical Model*. Moscow, 137 p.
- Sentence of the Khmelnytskyi City District Court of Khmelnytskyi Region of 23 Nov 2021 in case No. 686/7037/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101321627>.
- Shaver B.M. (1940)»Interrogation during Identification.» *Criminalistics*. Moscow: Legal Publishing House of the NKYu USSR, 124–125.
- Shaver B.M. (1949)»Interrogation during Identification.» *Criminalistics*, 3rd rev. & exp. ed. Moscow: Gosyurizdat, 188–190.
- Shepytko V. Yu. (2001)»Selection of Objects for Identification.» In: *Investigator's Handbook*. Kyiv: In Yure, 216 p.
- Strogovich M.S. (1958) *Course of Soviet Criminal Procedure*. Moscow: Publishing House of the USSR Academy of Sciences, 319 p.

Strogovich M.S.(1970) *Course of Soviet Criminal Procedure*. Vol. II: Order of Proceedings. Moscow: Nauka, 115–116.

Supreme Court Ruling of 20 Nov 2020 in case No. 742/2200/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217894>.

Supreme Court Ruling of 3 Nov 2021 in case No. 761/6970/14-k. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98881928>.

Supreme Court Ruling of 26 Sep 2023 in case No. 185/4325/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113817266>.

Suslo D.S. (1984)»Presentation of a Person for Identification.» In: *Criminal Procedural Code of the Ukrainian SSR: Scientific and Practical Commentary*, chief ed. P.G. Tsuprenko. Kyiv: Polityvydav Ukrainy, 243 p.

Tsvetkov P.P. (1976)»Presentation for Identification.» In: *Criminalistics*, ed. I.V. Krylov. Leningrad: Leningrad University Press, 387p.

UDC343.14:343.985

Yur'yev Yevgen Dmytrovych – Master's student
at the Faculty of Prosecution
at the Yaroslav the Wise National Law University,
Kharkiv, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-2149-5024>
ye.d.yuryev@nlu.edu.ua

Presentation of a Person for Identification under the 1960 and 2012 Criminal Procedure Codes: comparative Legal Analysis

The article presents an in-depth interdisciplinary analysis of the evolution of legal regulation and practical application of the identification lineup procedure in Ukraine, covering both codifications of criminal-procedure legislation – the 1960 Criminal Procedure Code of the Ukrainian SSR and the current 2012 Criminal Procedure Code of Ukraine. The study is scientifically and practically relevant for three main reasons. First, the state of war and large-scale population displacement have greatly complicated the use of live fillers, sharply increasing reliance on photo line-ups in investigative practice. Second, the lack of procedural status for «other persons» and the legislative vagueness of the criteria of similarity and «marked differences» create a high risk of discriminatory or manipulative conduct that undermines the admissibility of obtained evidence. Third, Supreme Court case-law on whether the «necessity» of a photo line-up must be justified is fragmented: some judgments demand detailed reasoning for choosing the simplified form, while others deem it admissible without such justification, which confuses pre-trial authorities and defense counsel.

The methodology combines historical-legal, formal-dogmatic and comparative approaches with empirical methods. Sources include the 1958 Fundamentals of Criminal Procedure, the 1960 CPC of the Ukrainian SSR, the 2012 CPC of Ukraine and as well as related by-laws and draft departmental instructions. The judicial corpus comprises more than forty Supreme Court decisions and sixty judgments of local and appellate courts from 2018–2024, examined through content analysis and case study. The empirical component consists of a survey of thirty-one investigators, inquirers and prosecutors from Kharkiv and the Kharkiv region, alongside contextual analysis of twenty-five criminal cases involving both live and photo line-ups. Descriptive and correlation statistics processed in R verified the most frequent procedural defects.

Findings show that investigators choose photo identification in 90% of practical cases; only 27% of those procedures were supported by a properly reasoned order, and 43% of the files contained signs of violating similarity requirements. Selecting fillers for live line-ups is impeded by refusals or an inability to find volunteers quickly, especially in frontline communities and during curfew. In more than 30% of cases, the presence of handcuffs, lack of a belt or shoelaces, or other visible signs of

detention led trial courts to declare the evidence inadmissible, although the Supreme Court did not always uphold that view.

Based on the analysis, the authors propose modernizing Article 228(6) CPC by (1) mandating a reasoned order from an investigator, inquirer or prosecutor when choosing a photo line-up, with an exhaustive list of grounds such as urgency, security risks, lack of fillers and wartime or emergency conditions; (2) setting minimum and maximum numbers of fillers – three to five – with a detailed list of impermissible differences; (3) granting fillers the procedural status of voluntary assistants to the investigator with basic identity verification; and (4) creating an electronic Register of Voluntary Line-up Participants containing verified photo and biometric data, integrated with an artificial-image generator for situations where recruiting real fillers is impossible or unethical. A departmental algorithm for documenting circumstances that prevent a live line-up is also proposed, ensuring transparency and safeguards for the defense.

Implementing these changes would enhance evidentiary reliability, shorten the time needed to organize investigative action, reduce manipulation risks and reinforce the principles of immediacy, adversarial and proportionality in human-rights interference. Future research should explore psychological experiments on how filler number and homogeneity affect identification accuracy, comparative analyses of procedures in Denmark, the Netherlands and Canada, and a cybersecurity audit of the proposed register and selection algorithms in the context of personal-data protection.

Keywords: *criminal procedure; identification lineup; CPC of Ukraine; pre-trial investigation; photo line-up; fillers; admissibility of evidence; martial law and state of emergency; electronic register; AI-generated images.*